

KIBRIS TÜRK ROMANINDA ÇIKARMA HAREKÂTI

METİN TURAN¹

Giriş

Kıbrıs Türk edebiyatının, özellikle 1960 sonrası ürünlerine bakıldığında, hemen büyük bir bölümünün ‘Kıbrıs sorunu’ algısıyla üretildiği gözlenir. Farklı sanatsal eğilimlere sahip olan kesimlerin birbirleriyle olan tartışma kavramlarını da yine bu sorunun oluşturmuş olduğu zemin şekillendirir: Milliyetçi-anti milliyetçi, şoven karşı-şoven, Türk, KıbrıslıTürk... Tüm bu kavramların doğurmuş olduğu tartışma ikliminin temel belirleyenin de yine “Kıbrıs Sorunu” olduğu aşikardır. İktisadi ve sosyal hayatın imkanlarıyla yetkinlik kazanan roman türünün Kıbrıs Türk kültürü içerisinde tarihi, 19. Yüzyılın sonlarında görülmeye başlar. Bu durum esasında, Osmanlı coğrafyası için de pek farklı değildir. Zira Türk okuyucular için olmasa da İstanbul’da yaşayan Ermeniler için yazılan ve 1851 senesinde İstanbul’da Mühendisoglu matbaasında basılan *Ağapi* veya *Akabi* romanı bir kenara bırakılırsa, ilk roman 1872 yılında Handika gazetesinde tefrika edilmeye başlayan Şemsettin Sami’nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* gösterilir. Durum, Kıbrıs coğrafyası için farklı değildir, Ada’da ilk roman, yazarı Kıbrıslı olmasa da 8 Ocak 1892 yılında *Zaman* gazetesinde yayımlanmaya başlayan *Bir Bakış*’la başlar (Atun, 2012:29). Yayımlanan ilk roman ise 1894 yılında, yani *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*’ın İstanbul’da yayımlanmasından iki yıl sonra Ada’da yayımlanan Kaytaz-zâde Mehmet Nâzım’ın *Yadigâr-ı Muhabbet* adlı romanıdır. Bu durumu şöyle de yorumlamak mümkün, Ada, her ne kadar kendine mahsus etnik yapısı ve kültürel özellikleriyle özgünlükler taşısa da bir Osmanlı coğrafyası olmak hasebiyle, özellikle düşünsel hareketler bakımından yönünü merkeze, yani İstanbul’a; 1920’den sonra da Ankara’ya çevirmiş durumdadır. Edebiyat dünyasındaki gelişmeler, bütün barizliğiyle bunu göstermektedir.

Bir anlamda Kıbrıs Türk romancılığının kurucusu sayılan ve önemli ölçüde 1930 – 60 arasında ürettikleriyle geniş bir yelpazede ürün sergileyen Hikmet Afif Mapolar nâm-ı diğer Muzaffer Gökmen ve 2010 yılında yitirdiğimiz, ‘ulusalcı’ çizginin mimarlarından sayılan Özker Yaşın² yanı sıra, Adanın en önemli kültür insanları ve romancıları arasında ön sırada gelenlerden birini İsmail Bozkurt³ teşkil eder. Sürecin özellikle çıkarma sonrası (1974) dönemini ele alan önce *Bellekteki*

¹ *Folklor/Edebiyat Dergisi* Genel Yayın Yönetmeni, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, mturan@ciu.edu.tr

² Özker Yaşın, 4 Ekim 1932 de Lefkoşa’da doğmuştur. Liseyi Haydarpaşa (İstanbul) Lisesinde başlayıp, Vefa Lisesi’nde tamamlar. Kıbrıs’a döner, muhabirlik, reklamcılık yapar, Savaş yayınlarını kurar. **Bayraktar Destanı** (Lefkoşa, 1952), **Limanda Bir Gemi** (Varlık yayınları, İstanbul 1956), **Namık Kemal Kıbrıs’ta** (Lefkoşa, 1957) yayımlanır. 1970 yılında Kıbrıs parlamentosuna milletvekili olarak giren Yaşın’ın çok sayıda şiir kitabı, tiyatro eseri 3 ciltten oluşan Nevzat ve Ben (1997-2004) adlı anlatı kitabı dışında romanları şunlardır: **Bütün Kapılar Kapandı**, Lefkoşa, 1955. **Mücahitler / Kıbrıs’ta Vuruşanlar**, Lefkoşa, 1970. **Kıbrıslı Kazım**, İstanbul, 1978. **Girne’den Yol Bağladık**, İstanbul, 1976. 6 Şubat 2011 yılında hayata gözlerini yumdu.

³ İsmail Bozkurt, 1940 doğumlu. 1962 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni (Ankara) bitirir. Kıbrıs mücadelesinde mücahit komutanı olarak aktif görev üstlenir. 1970-90 yılları arasında, 6 dönem milletvekilliği, meclis başkanlığı, bakanlık, parti genel başkanlığı yaptı. **Yusufcuklar Oldu mu?** (Cem Yayınevi, İstanbul 1991), **Mangal** (Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1995), **Bir Gün Belki** (Cem Yayınevi, İstanbul 2002) ve **Bir Gecede** (Cem Yayınevi, İstanbul 2005) yayımlanmış romanlarıdır. Bozkurt’un ayrıca yayına hazırladığı çok

İzler adıyla üç bağımsız cilt olarak tasarlayıp ilk iki cildini de yayımladıktan sonra UNUTMA adıyla tek ciltte toplayan Bekir Kara⁴ da ana ekseninde Kıbrıs olaylarını yapıtlarına taşıyan, günümüz romancılar içerisinde üretkenliği ve ustalığıyla dikkat çeken isimlerden birisidir. Bugüne değin yayımladığı tek romanla dikkatleri çeken, sonrasında daha çok siyasi tarih çalışmaları ve güncel politikaya ilişkin araştırmalarıyla tanınan Ahmet Gazioğlu⁵'nin *Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş* ile daha çok tiyatro ve hikayeleriyle tanınan Osman Güvenir'in "*Üç Pencere*" *Kıbrıs Romanı* adlı yapıtı da söz konusu tarihsel kesiti ayrıntılarıyla ele alan ve belirgin bir biçimde *tanıklığa* yaslanan, çoğunca da 1950 ve 60'lı yıllarda Türk edebiyatında yaygın olan, Yaşar Kemal, Bekir Yıldız, Dursun Akçam örneklerinde görüldüğü üzere röportaj dilinin kullanıldığı romanlardır. Bunlar yanı sıra üretimlerini sürdüren Özden Selenge, Mehmet Yaşın, sinemadaki başarısından tanıdığımız Derviş Zaim, Neşe Yaşın, Oğuz Yorgancıoğlu, Sultan (Okumuşoğlu), Bener Hakkı Hakeri, Sabahattin İsmail gibi Kıbrıs Türk mücadelesini romanlarına konu edinen, eserlerinde genel hatlarıyla 1930-1974 sürecini ele alan yazarların çalışmalarını da anımsatmak gerekir.

Kısa Bir Tarihsel Çerçeve

Hafızalarımıza kazınmış haliyle Kıbrıs olayı, 1 Nisan 1955 yılında ilk kanlı eylemiyle başlayıp ve sonrasında hafızalarda derin iz bırakan 21 Aralık 1963 "Kanlı Noeli"yle yoğunlaşarak, 20 Temmuz 1974 "Mutlu Barış Çıkarması"yla son bulan süreci kapsar. Esasında Ada'nın stratejik önemi dolayısıyla Ada'ya sahip olmanın sağlayacağı avantajlar, öteden beri İngiltere'nin gündeminde olan bir konudur. 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması, İngiltere'nin bu düşüncesini daha da güçlendirmiş, İngiliz İmparatorluğunun en değerli varlığı olan Hindistan ile imparatorluğun merkezi arasındaki ulaşım yolunu güvenlik altında tutmak; Fransa'nın Doğu Akdeniz'de oluşturduğu tehdide karşı ilk iş olarak 1704'den beri ellerine bulundurdukları Cebelitarık'ın yanı sıra Akdeniz'de ikinci bir üs olarak Malta'yı, 1800'de ele geçirmişlerdi. 1882'de Mısır'ı işgal etme planının 'geçiş aşaması' politikalarından en önemli dönemeci de, bu bakımından Kıbrıs politikası oluşturuyordu (Gürel, 1984:17). 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve bu savaşın, güçsüzlüğü giderek artan Osmanlı Devleti aleyhine doğurduğu sonuçlar, İngiltere'nin Kıbrıs Anlaşması'nı hayata geçirmesi için önündeki engelleri de kaldırıyordu. İşte bu antlaşmanın yapılması ile "Kıbrıs Sorunu" başlamış oluyordu (Mütercimler, 1998:28).

Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçmesi ile birlikte, büyük bir imparatorluğun yönetici unsuru iken, bir anda yabancı bir yönetimin üçüncü sınıf uyruğu durumuna düşmenin Türk toplumu üzerinde yaratmış olduğu travma, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması (ENOSİS) politikalarıyla daha bir derinleşmiştir. Bir yandan İngiliz sömürge yönetimine bir yandan da ENOSİS politikasını engelleme çabası, Türklerin Ada'daki varoluş mücadelesine dönüşmüştür.

İngiliz sömürge yönetimine karşı direnişleri pasif nitelikte, gazete/kitap yayımlama, örgütlenme, kitlesel gösteriler şeklindedir.

---

sayıda kitap ile gezi yazılarından oluşan **Kızıl Meydan'da Bir Uçak** (1987), **Kuzey Kıbrıs Seyahatnâmesi** (2012) yapıtları vardır. Halen kısa adı KIBATEK olan, Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Vakfı'nın başkanlığını yürütmektedir.

⁴ Bekir Kara, 1954 yılında Baf ilçesinin Bağrıkkara köyünde doğdu. Bursa Eğitim Enstitüsü'nün Sosyal Bilgiler Bölümü'nü bitirdikten sonra uzun yıllar Kıbrıs'ta öğretmenlik ve okul yöneticiliği yaptı, 1994 yılında emekli oldu. Yayımlanmış kitapları şunlardır: **Toplu Oyunlar** (Lefkoşa 1994), **Sırlar Ölümsüzdür** (Öykü, Lefkoşa 1996), **Kavuni** (Roman, 2001), **Unutma Bellekteki İzler** (Ürün Yayınları, Ankara 2011).

⁵ Ahmet Gazioğlu, 1931 Larnaka, Kıbrıs doğumlu, Gazioğlu Ankara'da yüksek öğrenimini tamamladı ve daha sonra Londra Üniversitesi'nde 'Uluslararası İlişkiler' okudu. 1954-1962 yılları arasında Kıbrıs'ta bir tarih öğretmeni ve okul müdürü olarak çalıştı. 1963 yılında toplumlara karşı mücadelede başından itibaren o Kıbrıslı Türk haklarını temsil eden bir aktif rol aldı. **Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş** (İstanbul, 1975) yayımlanmış tek romanıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ENOSİS istemleri yoğunlaştı ve 1952 yılında Atina’da EOKA (Etniki Organosis Kiberon Agoniston/ Ulusal Kıbrıs Savaşçıları Örgütü) kurularak silahlı terör eylemlerinin hazırlığına girişildi ve 1 Nisan 1955 yılında da ilk kanlı eylemini gerçekleştirir.

Kıbrıs Türkleri, silahlı saldırılara karşı, başlangıçta hazırlıksız ve örgütsüzdür. EOKA saldırılarıyla birlikte karşı örgütlenmenin gerekliliği ortaya çıkar ve ilk refleks olarak KITAMB (Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği), Volkan (Var Olmak Lazımsa Kan Akıtmamak Niye), Kara Çete, 9 Eylül Cephesi adlı direniş örgütleri oluşturulur. Süreç içerisinde ulusal bilinçle beslenen savunma gereksinimi dağınık direniş örgütlerini bir çatı altında toplayarak, Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)ni oluşturur. (Bozkurt, 2010:148) Dönemi anlatan hemen tüm edebiyat ürünlerinde özellikle TMT adının ve buna bağlı başka simgesel isimlerin (kovan, kovanbey, arı, oğul, oğul beyi, serdar, sancak, çanak gibi) geçiyor olması, kısa da olsa bu tarihsel çerçevenin bilinmesini gerekli kılmaktadır.

Romanlar ve Çıkarma Harekatı

Edebiyatın bir tanıklık olduğu kadar insan, dolayısıyla onların oluşturduğu toplumsal ruh halinin de yansıması olduğunu unutmamak gerekir. İktidarların bütün şekillendirmelerine karşın, olayları bireysel ve kolektif zihne dayalı süzgeçle en sağlıklı biçimde yine edebiyat yapıtlarında görmek mümkündür. Kurmaca da olsalar, edebiyat yapıtları özellikle roman, hakikatin anlaşılması için başvurulması gereken en önemli kaynak olma özelliklerini korumaktadırlar. Belkiçakalı yazar Charles Pilsnier’in romancı için söylediği: “görünmeyen şeylerin tarihçisi” (Günyol,1980) saptaması, insan ruhunun derinliklerini önsezi ile kavrama ayrıcalığına sahip olan bu kişilerin “savaş, saray, siyasa tarihçilerinin görmediği, göremediği şeyleri” dile getirmek anlamında ustalıklarını da yansıtmaktadır.

Bu bildiriye; 1974 çıkarma harakatının eksen alındığı eserler içerisinde, Özker Yaşın, İsmail Bozkurt, Bekir Kara ve Ahmet Gazioğlu’nun romanları ele alınacak, savaşın bu eserlerdeki izdüşümü irdelenmeye çalışılacaktır.

Bu dönemi konu edinen romanların en belirgin karakteristik özelliği, yakın tarihte yaşanmış olmasıyla birlikte yazarlarının hemen tamamının sürecin içerisinde yer almış olmalarıdır. Dolayısıyla tanıklık eksenine oturtulmuş olan anlatım, belirgin olarak ‘günlük’ olayların tarihsel tanıklığa dönüştürülme kaygısıyla ‘roman’laştırıldığını yansıtmaktadır. Özker Yaşın, Ahmet Gazioğlu, İsmail Bozkurt, ve Bekir Kara’nın yukarıda bahsi geçen romanlarında 1974 çıkarmasının arka planında gelişen olaylarda, ben anlatıcı yazar, anlattıklarını inandırıcılık kaygısı taşımaksızın bir ‘doğruluk’ fikri zeminine oturtmaktadır. Tek tek romanla yazarı, bir bakıma da yazar kahramanın kişisel hayatını irdelediğimizde bu örtüşmenin türlü ipuçlarını yakalamak olasıdır. Örneğin kendisi de TMT saflarında mücahit olarak mücadele vermekte olan Özker Yaşın’ın romanlarına yansıyan tanıklık, onun yaşadıklarından farklı değildir.

21 Aralık 1963’de “Kanlı Noel” olarak tarihe geçecek olaylar patlar. 23 Aralık günü, Ada’da bulunan Yunan birliklerinin desteğinde EOKA çeteleri, Türkleri birkaç gün içinde yok etme hareketine girişirler. Şehirlerde ve karışık yaşanan köylerde Türk mahalleleri kuşatılır. Köylerin birbiriyle ve şehirlerle bağlantısı kesilir. Fakat beklenen gerçekleşmez; Türkler, mahalle ve köylerinde derme çatma mevziler kurarak sert bir direnişe geçerler. Herkes evini köyünü savunmaya girişir. Lefkoşa, Mağusa ve Lefke’de Türk mevzilerine yapılan saldırılar kırılır. Yollar tutulmuş, ulaşım hatları kesilmiş olduğundan birbirinden habersiz Türk köyleri korku dolu günler

geçirirler. 21 Aralık 1963 günü patlayan ve 8 Mart 1964'e kadar devam eden bu çatışmalar, Türk toplumu için ağır kayıplara yol açar. O günlerde gazetelere yansıyan tespitlere göre Türklerin kayıpları 136 ölü, 603 yaralı, 148 kayıptır. 25 bin Türk evsiz kalmıştır. Çatışmaların durmasından sonra da Türkler, daha emniyetli köylere ve şehirlerdeki Türk mahallelerine sığınmaya devam eder. Bu olaylar neticesinde Türklerin üçte biri evini barkını terk ederek mevzileri sağlam mahalle ve köylerde toplanmış, birbirinden kopuk ve kuşatılmış bu adacıklarda yaşamaya başlamıştır. Ada içinde seyahat mümkün değildir. Dünya ile bütün bağlar kopmuştur. 120 bin Türk, bu “getto” hayatının içinde 10 yıl yaşayacaktır.

Bu can pazarı içinde Özker Yaşın ve ailesi, bütün Kıbrıslı Türkler gibi ortak kaderi paylaşıyordu. Yaşın, Peristerona köyündeki evinden çıkıp barikatları aşarak Lefkoşa'da Türk mevzilerine ulaşabilen ‘şanslı’ kişilerdendir Ne var ki kendisi Türk mevzilerine ulaşabilme olanağına kavuşsa da ailesinin tüm bireyleri Rumlar tarafından rehin alınır. Doğum sancıları başlayan eşi Rum hastanesinde İngiliz bir hemşirenin yardımıyla doğum yapar ve oğlu Savaş 25 Aralık Çarşamba günü dünyaya gelir. Oğlunun doğumunu ancak 10 ocak 1964 tarihinde öğrenebilen Yaşın, yaşadıklarını ve görüp işittiklerini, bomba gürültüleri ve kurşun seslerini dinlerken kaleme alır. Bu şiirler, olaylar yaşanırken, şehit mezarları açılırken, yaralılar inerken, ağıtlar duyulurken yazılmıştır. Mart ayının ortasına kadar devam eden bu ölüm ve korku günlerinin şiirleri *Oğlum Savaş'a Mektuplar* adlı şiir kitabında toplayan Yaşın, bu ürünlerinde yeğlediği gerçekçi yöntemi romanlarında da sürdürür.

Mekân, şahıs ve olaylar zincirinde anlatılanlar ile kahramanların gazeteci, mücahit, asker, kovanbeyi, arı, sancaktar gibi savaş içerisindeki sıfatlarıyla paylaşılması ve çoğu kez de karakterlerin gerçek isminin, örneğin Bozkurt'un *Bir Gecede* romanındaki TMT komutanı Turgut'un, eşi Aliye'nin günlük hayatları içerisinde de aynı görev ve adlarla bilinmesi gibi, Ahmet Gazioğlu'nun *Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş* romanındaki doktor ve gazeteci karakteri, Türk göçmenlerin sığındığı Mutlu Vadi'deki Çile Kampı; Özker Yaşın'ın *Girne'den Yol Bağladık*'taki eylemler, otel, banka, cadde gibi tüm mekân adları bütünüyle bu gerçekliği içerir.

Bunu yadırgamamak ve küçümsememek gerekir. Zira, bir yandan gelenek oluşturma çabaları devam eden ve metropol Türkiye'nin her daim gölgesini üzerinde hisseden, beslendiği kaynak bakımından tarihsel tanıklık ile kendisini sorumlu kılan, bütün bu özellik ve nitelikleriyle “Bir yaşantı edebiyatı olan Kıbrıs Türk edebiyatı, -roman, öykü ve şiirleriyle- Ada halkının acılarını, mutluluklarını nesilden nesile taşıyan, sosyal değişimleri yansıtan önemli bir kaynaktır.” (Kefeli, 2013:266) Yeri gelmişken belirteyim ki Kıbrıs Türk romancıları, Özker Yaşın'ın Kıbrıs'ta Vuruşanlar Mücahidin Romanı eseri dışında ve özellikle de bu bildiri çerçevesinde ele alınan eserlerde tema bir kahramanlık öyküsü olarak hiçbir zaman kurgulanmaz. Olay ve kişiler yargılanır ama bu yapılırken ötekini aşağılayan, kendini üstün gören bir çirkinliğe bürünülmez.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın, Kıbrıs Türk romanına yansımaları iki bakımdan önemlidir. Birincisi, bu hareket, ırkçı EOKA hareketinin beş yüz yılı aşkın bir süredir Ada'da varlığını sürdüren Türk halkına yönelik soykırımlarını durdurmuş, insanların hayatta kalma gerekçesini oluşturmuş, ikincisi de bir kimlik oluşturma çabasıdaki Kıbrıs Türklerinin, ulusal direncini güçlendirerek bu direnci edebiyat gibi, estetik/sanatsal kazanımlarla zenginleştirme yollarını açmıştır. Gerek 1960 -74 sürecindeki gelişmeler, gerekse 1974 harekâtı sonrası gelişmelerin özellikle roman türüne ciddi bir biçimde yansımaları, bu pekiştirmenin işaretlerindedir. Romanların sanatsal değeri her zaman tartışılabilir ki bu edebiyatbilimcilerin, eleştirmen ve estetiklerin yerine getirmesi gereken bir sorumluluktur. Ancak, tarih ve olaylar açısından bakıldığında, Kıbrıs Türk romancılarının gözden ırak tutulamayacak bir sorumlulukla olaya yaklaştıkları ve bütün çirkinlikleriyle savaşa karşı kolektif bilincin oluşmasına katkı koyduklarını belirtmek gerekir. Her biri doğrudan bu çatışmalar

içerisinde ‘mücahit’, ‘mücahit komutanı’, ‘göçmen’ kimlikleriyle yer almış olan edebiyatçıların, hiç birinin eserinde ötekini yok etme, bir halkı topyekün düşman belleme gibi genellemeci, ırkçı bir anlayışın görülmeyişi de önemli bir göstergedir. Bu durum, salt Türk halkının eğilimi olarak yansıtılmaz, ırkçı, şöven, tedhişçiler dışında Rum halkının duygusu olarak da dile getirilir. İsmail Bozkurt’un *Bir Gün Belki* romanında, Türkleri kökünden kazımak için and içmiş, köpeğini Türk adıyla çağırarak ve onu Türk adı taşıdığı için öldürecek kadar gözü dönmüş Rum faşisti Deli Hristo’nun kızı Nitsa’nın ve annesinin düşüncesi, onun tam tersidir:

“- Ne oldu sana kızım? Diye sordu Nitsa’ya annesi. “Son günlerde çok iyi idin. Ansızın içine kapandın yine. Hem de eskisinden daha çok.

- Korkuyorum anne! Korkuyorum.
- Korkmakta haklısın kızım. Ülkemiz çok kötü günler geçiriyor. Zavallı Türkler! Olan onlara oluyor. Baksana, bir yerlerde hiçbir iz bırakmadan kayboluyor, öldürülüyorlar. Köylerini, evlerini bırakıp kaçıyorlar. Yazık bu insanlara! Yazık! Ama bizim yapacağımız bir şey yok.” (Bozkurt, 2002:129)

Çıkarma harekâtı eksenine oturtulmuş, bir bakıma o sürecin günlüğü olarak da değerlendirilebilecek romanlardan birini Ahmet Gazioğlu’nun *Kıbrıs’ta Aşk ve Savaş* adlı eseri oluşturur.

1974 çıkarmasını, başladığı saat itibarıyla Gazioğlu şöyle aktarıyor: “20 Temmuz Cumartesi sabahı saat 5.40da jet sesleriyle uyandı Aral. Pencerenin camları sarsılmış, odaya, gökten gelen bir çılglık, şimşek hızıyla girip çıkmıştı. Arkasından dalga dalga tekrarlandı bu ses, kısa aralıklarla. Aral, Tanya’ya dürttü ve yatağından fırladı.

“Kalk... İşte nihayet geldiler... İşte geldiler!” diyerek dübünü aldı, balkona koştu.” (Gazioğlu, 1975:166)

Gazioğlu, romanında, tıpkı 20 Temmuz 1974 sabahı çıkarma saatine gelinceye değin, dışarıda gelişen olayları nasıl gazeteci üslubuyla aktarmışsa, bundan sonraki gelişmeleri de; Türk jetlerinin nereleri bombalayıp bombalamadığı, Rum Ulusal Muhafız askerlerinin hangi kamplarda esir alındığı, çıkarma gemilerinin 5. Mil koyuna girerek nasıl kapaklarını açtıkları, paraşütçülerin uçaklardan nasıl indirildiğine ve devamında da kuzeyde oluşan Türk bölgesinin şekillenmesi, İngilizlerin kendi vatandaşlarını uçak gemileri Hermes ile adadan uzaklaştırma çabaları, aynı maksatla Amerikalıların 6. Filo’ya bağlı Forestall zırhlısının Kıbrıs açıklarına gönderilmesi... Tüm bunlar 1963-64 Rum saldırıları sırasında babası Eokacılar tarafından kaçırılan ve nasıl öldürüldüğü dahi bilinmeyen Londra’da Royal Northern Hastanesinde stajyer doktor olarak çalışan Aral ile şarkiyat ilmi okuyup, tezini Türkiye’de tamamlamak için yolculuğa çıkan Tanya arasında başlayan ilişkiyi ekseninde yaşanır. Aral, Almanya’dan başlayan, Türkiye’ye, oradan da Kıbrıs’a uzanan yolculuk boyunca “Kıbrıs sorunu” konusunda, bütün ayrıntılarıyla, Tanya’yı bilgilendirir. Her aktarılan, sonrası ve öncesinde yazılan siyasi, tarihi ve başka edebi metinlerde de karşımıza çıkan, tarih, kavram ve adları ortak, ‘Kıbrıs sorunu’dur. Bu izleği, Özker Yaşın’ın eserlerinde de görmek mümkün.

Her savaş, yeni bir başlangıçtır ve bireylerin olduğu denli onların oluşturduğu toplumların da hafızasında travmalara yol açar. Kıbrıs Türk toplumunun çıkarma harekâtı öncesi ve sonrasında yaşadığı en önemli travmalardan biri hiç kuşkusuz *toplu kıyımlarla* beraber *kayıplar* olmuş, bunu *göçler* izlemiştir. Savaş ikliminin barışa evrilmesi ve ‘barış hattı’nın oluşmasıyla birlikte şekillenen yeni dünyada bu kez yeni ev kurmalar, komşuluklar ve iktidarlarla olan ilişkiler boyvermeye başlamış; kendisini bu yeni süreçte yansıtan kırılmalar oluşmuştur. Ada’nın geneline bakıldığında, ekonomik anlamda ticari faaliyetleri sınırlı bir biçimde yürüten, bu bakımdan da köy kırsal nüfus oranı daha yüksek olan Türklerin, ticari faaliyetlerden de uzak oldukları gerçeği hem Yaşın’ın hem de Kara’nın romanlarında açık bir biçimde kendini belli eder. Aynı gerçeği, Bozkurt’un romanlarında da buluruz: Türkler ticaret hayatının dışındadır ve sermaye Rumların elinde toplanmıştır. Bu gerçeklik romanla toplumsal düzen arasındaki şekillenmede de kendisini belli eder; söz konusu bu romanların hemen hiç birinde ekonomik dünyanın üst sıralarında bir Türk’ü

göremezsiniz. Çiftçi, öğretmen, şoför, gazeteci... Ekonomik dünyanın girdi çıktılarıyla ilgili ve dolayısıyla bir sermaye kesimi oluşturacak aktörleri hissedilir biçimde ancak 1974 çıkarma hareketinden sonra görüyoruz. Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki belirgin bir yeni iş kolu da 74 sonrası Ada'ya Türkiye'den gidenlerin oluşturmuş oldukları 'eğlence' mekânlarıdır. Doğal gelişimi içerisinde şekillenmeyen girişimci anlayışı, sonradan edinmeyle bir ahlakdışılığı beraberinde getirir. Bu durum özellikle Bozkurt'un *Yusufoçuklar Oldu mu?* ve Yaşın'ın *Kıbrıslı Kazım* romanlarının ana izleğini oluşturur: Kayırmacılık, siyasetle ticareti katmanlaştırma, haksız yollarla mal edinme... "1963'te, toplumlararası çatışmalardan sonra oluşan enklavlar, Kıbrıslı Türk halkın kendi topraklarından göç etmesine, üretim ilişkilerinden, hayat içindeki geleneklerinden, tarihsel geçmişlerinden kopmalarına; en yaşamsal bağlarını savaşla beraber yitirmelerine yol açtı. Toplumun %70'i ABD yardımıyla, "iaşelerle" yaşayan asker-memur asalak bir katman oldu. Kendi toplumsal, sınıfsal gerçeklerine yabancılaştı. (...) Enklavların kimliği, kimliğimiz oldu. Kıbrıslı Türk burjuvazisi, insanın ve insani olan herşeyin yok edildiği bu enklavlar içinde palazlanıp siyasi iktidarını geliştirdi. Bu nedenle, geleneklerinde şiddet, savaş, yasadışılık ve baskı vardır." (Yaşın, 1990:161) Bunun en yaygın örneğini, ev ve malları güneyde kalan yurttaşlara, kuzeyde eşdeğer mal verilmesi sürecinde yaşanır. Öncelik şehit ve gazi ailelerine, mücahitlere verilecekken, siyasi yandaşlık, nüfuz baskısı ile kimileri, her seferinde ev ve arsa sahibi olur; üstelik bunları edinirken kura bile çekmez, en ayrıcalıklı konuma sahip olurlar.

Adını, bazı sözleri Behçet Kemal Çağlar'ın "Bu Menzum Beyanname de Benden" şiirinden esinlenerek yazılmış *Girne'den Yol Bağladık Anadolu*'ya şarkısından alan, başkahramanı köyleri Peristerona güneyde kalan, Oktay ve yakın çevresindekilerin; eşi Aysel, arkadaşı Ali, köy ihtiyar heyetinden Sadık dayı, kayınpederi ve bunlar etrafında şekillenen ilişki ağının bir pazartesiden diğer pazartesine kadar olan serüvenlerini içeren Özker Yaşın'ın romanında; çatışmalar başladığında mallarını Rumlara satıp İngiltere'ye kaçmış, 74 sonrasında Ada'ya dönüp 'huzur ortamının' nimetlerinden yararlanmaya çalışanların nasıl yasadışı yol ve şiddete başvurdukları da aktarılır:

"-Hasan İmamoğlu'na ev mi verdiler köyde?

İhtiyarın kaşları çatıldı:

- Ne yazık ki verdiler evladım... Hem de köyün en güzel evlerinden birini aldı deyyusun oğlu!
- Nasıl olur? Kuraya adı konmamıştı bu adamın. Bu yüzden size saldırmaya kalktı, ben kendisini yumrukladım! O tartışmanın ve kavganın anlamı yokmuş demek ki
- Öğrendiğime göre herifçioğlu kura filan da çekmemiş bizim gibi... Lefkoşa'dan bir mektup getirmiş iskan memuruna. O mektubun kimden geldiğini bilmiyorum, ama her halde bir bakandan, forslu birinden olacak... İskan memuru mektubu okumuş ve Hasan İmamoğlu'na istediği evi vermiş!
- Şehit aileleri gibi desene... Hem de kura çekmeden." (Yaşın, 1976)

Özellikle Bekir Kara'nın *Unutma Bellekteki İzler* romanında, TMT örgütlenmesinin arka planında bu gerçek bütün belirginliğiyle yansır. Seyit, babası Selim'in şehit düştüğü gün dünyaya gelir. Onun uykudayken gördükleri, romanı bir hatırlama, toplumsal bellek oluşturmak işleviyle değerlendiren yazarın niyetini açığa vurur. TMT mensuplarından olan Murat Hoca, Selim'i de teşkilata dahil etmek için girişimlerde bulunur. İngiliz yönetimine karşı Rumların zaman zaman gösterdikleri isyanlar, sabanın arkasında ekmek kavgasını vermekte olan Selim'in çok da ayrımında olduğu gelişmeler değildir. Murat Hoca, siyaseti bilen ve olayların seyrini öngörebilen bir bilince sahiptir. Çalışkan, güvenilir bir yapıya sahip olan Selim'i mücadeleye dahil etmek ister. Bunun için onu olayların farkında olmaya, sorgulamaya sürükler.

"-Son yaşanan olayları sen nasıl yorumluyorsun?

- Hangi olayları?
- Bildiğin, duyduğun olaylar. Rum, İngiliz'le kavgaya tutuştu bildiğin gibi... Bu kavga İngiltere'nin ve diğer sömürgeci ülkelerin bir tezgahı olamaz mı?
- Bilmem, İngiltere Kıbrıs'ın sahibidir. Diğer sömürgeci devletler bu işe neden karışsın kı?
- Diğer sömürgeci devletler de 'Enosis' taraftarı olamaz mı?
- Bu soru benim için hayli zordur Hoca. Geçim derdine düştüm ben. Olanı biteni ne bilirim?
- Dinle Selim. Ortada bir kavga var. Bu kavgaya, biz de karışmak zorundayız, çünkü başka çaremiz yoktur. Öyle oturup, 'bu kavganın sonunda ne olacak acaba?' deyip, yan gelip yatamayız?" (Kara, 2011:74)
-

Bir yandan 'örgütlenme' fikrinin Türk kesiminin her katmanına nasıl yaygınlaştırıldığına ipuçları verilir, bir yandan da Türk mallarının Rumlara satılmaması konusunda dikkatli olunması gerektiği anımsatılır. Burada dikkati çeken, yukarıda da belirtmeye çalıştığım gibi, ekonomik iktidar bakımından Türklerin daha pasif bir konumda oldukları; milliyetçilik duygusunun daha geç uyanmaya başladığı gerçeğidir. Bu anımsamalar, Özker Yaşın'da, örneğin *Girne'den Yol Bağladık*'ta günlük biçimindedir. Her iki yazar da bu bölümleri farklı stillerde yazarak okuru bir anlamda uyarmış olurlar, Yaşın siyah (bold) olarak belirtir, Kara ise italik yazı karakteriyle. İkinci husus, genel olarak Kıbrıs Türk edebiyatını ama özel olarak da romanın kazandığı içerik açısından çıkarma hareketinin bir başlangıç olmasıdır. Bu Kıbrıs Türk romanının içeriğini ciddi biçimde belirlemiş, olayların hemen ardından yazılan eserlerde olduğu gibi, sonrasında de belirleyici temalardan birini oluşturmuştur. Örneğin yakın zamanda yayımlanan Oğuz Yorgancıoğlu'nun *Köklerimiz Nasıl Sallandı?*(2007), *Köklerimiz Bir Bir Sökülüyor* (2009) adlı hacimli her iki romanının da içeriğini Kıbrıs olayları ve çıkarma hareketi oluşturmaktadır. Kıbrıs Türk romanı üzerine örneklemeli tarihe oluşturan çalışmasında 117 yılda yaklaşık 120 romanın yayımlandığının altını çizen Suna Atun, çıkarma hareketinin oluşturmuş olduğu ortamın, romanın imkanlarını genişlettiğini ve Kıbrıslı Türklerde okuma yanı sıra bir yazma arzusunun da geliştiğini belirtmektedir. "Çok uzun yılları varoluş mücadelesi içinde geçen Kıbrıs Türk Halkının tüm yazınsal ve sanatsal çalışmalarında olduğu gibi roman türünde de 1974 Barış Harekâtı sonrası önemli adımlar atılmış, roman yazarlığına ve okurluğuna ilgi artışı kaydedilmiş ve özellikle son on yıl içerisinde de roman kitaplarının yayını büyük bir hız kazanmıştır." (Atun, 2011:27)

TMT mücahit komutanlarından olan İsmail Bozkurt'un, tıpkı Özker Yaşın, Ahmet Gazioğlu ve Bekir Kara'nın romanlarında gördüğümüz tarihsel tanıklığı doğru bir tarihsellik üzerinden edebiyat yoluyla aktarma kaygısının ürünü olan *Bir Gecede* adlı romanı, 1974 öncesi Geçitkale- Boğaziçi direnişinin belli bir zaman aralığında yaşanan yoğunluğunu aktarıyor.

1974 sonrasında ortaya konan romanların büyük çoğunluğunda, Kıbrıs Türk halkının 'milli mücadele' olarak da adlandırdığı var olma çabasının izleri bulunur. Yukarıda özellikle üzerinde durduğumuz çalışmalar haricinde, Özker Yaşın; *Kurtuluşa Kaçış- Bir Mücahidin Romanı*, Bekir Kara; *Aşklar-Acılar- Çocuklar ve Torunlar*, Sevim Baran; *İki Halkın Hikâyesi*, *İki Halkın Gözyaşları*, Şerife Münevver Özgerek; *Yorgun Yollar*, Saygın Akanyeti; *Yarınısızlık*, Numan Ali Levent; *Sen de Direneceksin*, Sultan; *Kurşun Sesi Duymadan Yaşamak*, Çetin Kasapoğlu; *Gökyüzü Uyumasın*, Bener Hakkı Hakeri; *Kurtuluşa Kaçış*, Ahmet Tolgay; *Kıbrıs Çarımından İnerken*, Sabahattin İsmail; *Savaşların Gölgesinde*, Havva Tekin; *Yeşil Adanın Çocukları*, Nazım Beratlı; *Turnalar Nerden Gelirdi*, adlı eserlerinde çatışma, göç ve devamında yaşanan içtimai hayattaki çürümeye dair kaygı ve gözlemler paylaşılır...

Hemen tamamının yazar merkezli olduğu bu çalışmalara toplu olarak bakıldığında, tarih bilinciyle birlikte bir kimlik sorgulamasının da yapıldığını görürüz (Turan:2011). Bu esasında 1950'lerde başlayıp, 1974 yılında sonlanan Türk-Rum çatışma ikliminin, Ada'daki Türkler açısından geç kalmış bir ulusçuluk bilincinin kökleştirilmesi kaygısının da taşındığını gösterir. Esasında 1940'lı yıllarda başlayan Türkiye'de Ada'ya giden öğretmen yazarların çalışmalarıyla hız kazanan 'milliyetçi' eğilim, edebiyat dünyasını da şekillendirmiş ve Kıbrıs Türk edebiyatının metropol Türkiye'nin periferide bir edebiyat olarak şekillenmesine kaynaklık oluşturmuştur. Bu tutum,

düşünsel olduğu kadar pratik olarak da hayata geçirilmiş bir eylemdir. Dr. Küçük, Raif Denktaş gibi siyasetin en önemli aktörlerinin, aynı zamanda gazete sahipliği, yazarlık gibi ‘yayın’ faaliyetleri içerisinde bulunmaları da bu düşüncenin hayat bulmasında işlev taşır.

“Savaşın tanığı olan yazarların ben merkezli tutumları, toplumsal olanın tarihini okumamızı olanaklı kılar. Toplumsal olanı kendi yaşantıları etrafında yeniden kurgulayan Kıbrıslı yazarlar, gözlem ve izlenimlerini günü gününe vermeye çalışarak, yer yer belgelere de dayandırarak tarih bilimcisi gibi hareket etmek isterler. Rumlarla yaşanan savaşlar, Türkiye’yle kurulan bağlar, Yunanistan ve İngiltere’nin ada üzerindeki çıkarım ve uygulamaları, Kıbrıslı yazarların objektifinden yansır. Romanlarda adada savaş ve siyasetle verilen bir mücadele olduğu, bu mücadelede Kıbrıs Türk ve Rumlarının kendi başlarına hareket etmediği öncelenir. Romanlar, Kıbrıs Türkünün geleceğe uzanmak için bir yol arayışının ifadesi olur. Kıbrıs’ta tarih, savaş yüküdür. Toplumun geçmişle bağlarını koparan savaş, gelecek arzusundaki genç nesil üzerinde tesirini daha kuvvetli hissettirir” (Aylanç, 2012).

Sonuç

Kıbrıs Çıkarması, Kıbrıs Türk edebiyatında, özellikle süreç içerisinde yazılan/söylenen hamasi şiirlerin yanı sıra, roman türüne yansımış bir konudur. Şunu da söylemek olası ki, bugün bir Kıbrıs Türk romanından söz ediliyorsa, bu türün içerisini dolduran ve belli bir edebiyatçı zümreye yazma dürtüsü kazandıran etkenlerden birini ‘çıkarma gerçeği’ oluşturmaktadır.

1963’te başlayıp, 1974’de sonlanan savaş ikliminin, ağır travmatik sonuçları, bireysel yaratı olan roman üzerinden, esasında, kolektif bir sağaltıma da katkıda bulunmaktadır.

Tarihi gerçeklikle edebi betimlemeyi iç içe bulduğumuz Kıbrıs Türk romanı, özellikle de bu bildiri çerçevesinde ele alınan örnekleri, uzunca bir süre birlikte yaşamış iki halktan birinin, Rum tedhişçilerin yok etme planlarıyla nüfus olarak azınlıkta ve silahsız Türk kesimine yönelttiği savaşın ayrıntılarını da öğrenmemize kaynaklık edecek nitelikte eserlerdir.

Bu yapıtlar, sadece Rum saldırganların ve onların arkasındaki diğer güçlerin tutumunu aydınlatmakla kalmıyor, dar iktisadi ve sosyal hayat içerisinde kendi denetim mekanizmasını oluşturmuş Kıbrıs Türk toplumunun, göç ve savaşla birlikte yeniden şekillenmesinin insani ve gayriinsani yanlarını görmemize de imkan tanımaktadır.

Kaynakça

Atun, Suna (2011), **Kıbrıs Türk Romanı**, Gazi Mağusa: SAMTAY Yayınları.

Aylanç, Mihrican (2012), “Anı-Roman Işığında Kıbrıs Türklerinin Tarihini Yeniden Okumak: Köklerimiz Nasıl Sallandı-Köklerimiz Tek Tek Sökülüyor”, **Turnalar**, sayı:59,

Bozkurt, İsmail (1991), **Yusufçuklar Oldu mu?**, İstanbul: Cem Yayınları.

Bozkurt, İsmail (2002), **Bir Gün Belki**, İstanbul:Cem Yayınları.

Bozkurt, İsmail (2005), **Bir Gecede**, İstanbul: Cem Yayınları.

Bozkurt, İsmail (2010), “*Geçitkale-Boğaziçi Direnişinin Şiirlerle Mücahit Gazetesine Yansıması*”, **Kıbrıs Türk Varoluş Mücadelesinin Edebiyata Yansıması Bildiriler** (Haz: İsmail Bozkurt, Cemal Bayak), Lefkoşa: Ajans Yay Ltd.

Gazioğlu, Ahmet (1975), **Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş**, İstanbul: Efes Yayınları.

Günyol, Vedat (1980), “*Roman Konusunda*”, **Milliyet Sanat Dergisi**, Yeni Dizi:10, İstanbul.

Gürel, Şükrü Sina (1984), **Kıbrıs Tarihi-I**, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Güvenir, Osman (2011), “**Üç Pencere**” **Kıbrıs Romanı**, İstanbul: Alfa Yayınları.

Kara, Bekir (2011), **Unutma “bellekteki izler”**, Ankara: Ürün Yayınları.

Karpat, Kemal (2009), **Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, İstanbul: Timaş Yayınları.

Kefeli, Emel (2013), “*Kıbrıs Türk Edebiyatında Roman: Tarih, Bellek, İnsan*”, **Edebiyatta Kıbrıs ve Bahar**, Uluslararası KIBAT EK Edebiyat Sempozyumu Bildirileri, (Haz: Kafiye Yinanç, Metin Turan), Ankara: KIBATEK Yayınları.

Mütercimler, Erol (1998), **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekati**, 2. Basım, İstanbul: Arba Yayınları.

Nesim, Ali (1998), “*Gelişme Döneminde Kıbrıs Türk Edebiyatı*”, **Birinci Uluslar arası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu**, (Haz: İsmail Bozkurt, Ayşen Dağlı, M. Kansu), Gazi Mağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi.

Turan, Metin (2001), **Kültür Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı**, Ekli 4. Basım, Ankara: Ürün Yayınları.

Yaşın, Özker (1976), **Girne'den Yol Bağladık**, İtimat Yayınevi: İstanbul.

Yaşın, Mehmet (1990), “*Kıbrıslı Türk Edebiyatında Kimlik Sorununun Tarihsel-Toplumsal Nedenleri*”, **Turkish Cypriot Identity in Literature - Edebiyatta Kıbrıslı Türk Kimliği**, London: Fatal Publications.